

UCHWAŁA

Dnia 7 kwietnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości (...) spółdzielczej kasy
oszczędnościowo-kredytowej w upadłości z siedzibą w K.

przeciwko M. G.

o zapłatę,

po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 7 kwietnia 2022 r.,

zagadnienia prawnego

przedstawionego przez Sąd Okręgowy w O.

postanowieniem z dnia 30 lipca 2021 r., sygn. akt II Ca (...),

"1. Czy roszczenie syndyka masy upadłości o zasądzenie różnicy pomiędzy udziałem zadeklarowanym a udziałem uiszczonym oparte na przepisach art. 135 w związku z art. 28 i art. 19 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze przy zastosowaniu art. 2 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych jest roszczeniem nowym i niezależnym od żądania spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej o uiszczenie zadeklarowanych udziałów opartym na art. 19 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze?

2. w przypadku odpowiedzi przeczącej na pierwsze pytanie, czy wyżej opisane roszczenie syndyka jest roszczeniem związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej i przedawnia się w terminie trzyletnim, a były i obecny członek spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej ma status konsumenta, czy też wyżej opisane roszczenie syndyka ma charakter korporacyjny i przedawnia się w terminie wcześniej dziesięcioletnim, a obecnie w terminie

sześcioletnim, a do członka lub byłego członka spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej nie znajdzie zastosowanie przepis art. 117 § 2¹ k.c.?"

podjął uchwałę:

1. W stosunku do byłego członka spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej syndyk kasy nie może domagać się wyrównania różnicy między wkładem zadeklarowanym, a wkładem wpłaconym.

2. Byli członkowie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej uczestniczą w stratach bilansowych kasy na zasadach określonych w stosownej uchwale walnego zgromadzenia.

3. Roszczenie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej o spełnienie przez byłych członków świadczenia pieniężnego z tytułu ich uczestnictwa w stratach bilansowych staje się wymagalne z chwilą wezwania ich do spełnienia tego świadczenia. W razie ogłoszenia upadłości kasy oszczędnościowo-kredytowej wezwania do spełnienia świadczenia, o którym mowa, dokonuje syndyk o ile przed ogłoszeniem upadłości walne zgromadzenie kasy podjęło uchwałę o pokryciu straty z uwzględnieniem świadczeń ze strony członków lub byłych członków kasy. Na skutek podjęcia takiej uchwały dochodzi do konkretyzacji obowiązku uczestnictwa w stratach kasy przez członków lub byłych członków kasy.

4. Roszczenie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej lub jej syndyka z tytułu uczestnictwa członków kasy lub byłych członków kasy w pokrywaniu strat bilansowych jest roszczeniem związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej. W odniesieniu do tego typu roszczeń członkowie lub byli członkowie kasy co do zasady mają status konsumenta.

UZASADNIENIE

Syndyk masy upadłości (...) spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej w upadłości z siedzibą w K. wystąpił przeciwko M. G., byłemu członkowi kasy, z powództwem o zapłatę nieuiszczonego udziału. Wyrokiem zaocznym z dnia 18 marca 2021 r. Sąd Rejonowy w K. oddalił powództwo. Powód wniósł apelację od tego wyroku do Sądu Okręgowego w O., który rozpoznając tę apelację powziął poważne wątpliwości prawne, którym dał wyraz występując do Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie przedstawionych na wstępie zagadnień prawnych,

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W świetle art. 19 § 2 w związku z art. 28 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn. Dz. U. z 2021 poz. 648 ze zm.) (dalej jako p.s.) ustanie członkostwa w spółdzielni prowadzi co do zasady do rozliczenia się występującego członka ze spółdzielnią. Jednak zasada ta doznaje wyjątku polegającego na tym, że zgodnie z art. 28 p.s. w razie otwarcia likwidacji spółdzielni w ciągu sześciu miesięcy lub wszczęcia postępowania upadłościowego w ciągu roku od dnia, w którym członek przestał należeć do spółdzielni, byłby członek obowiązany jest wobec spółdzielni do uczestniczenia w pokrywaniu jej strat tak, jak gdyby był nadal członkiem. Z art. 28 p.s. wynika, że odpowiedzialność byłych członków spółdzielni wobec niej za jej straty ma charakter wyjątkowy. odpowiedzialność ta jest taka sama jak w wypadku aktualnych członków spółdzielni, czyli zgodnie z art. 19 § 2 p.s. jej górną granicę wyznacza wysokość udziałów zadeklarowanych przez byłego członka Ani art. 19 § 2 ani art. 28 p.s., określając w sposób ogólny zasady odpowiedzialności byłych członków, nie wyznaczają *in concreto* roszczeń, które spółdzielnia może kierować do byłych członków w związku ze stwierdzeniem straty

Fakt, że byłby członek spółdzielni ma obowiązek partycypować w stratach bilansowych spółdzielni do wysokości zadeklarowanych udziałów nie daje podstaw do tego, aby wnioskować o istnieniu jego obowiązku pełnego pokrycia udziałów. Obowiązek pełnego pokrycia udziałów jest bowiem ściśle związane ze stosunkiem członkostwa w spółdzielni. Wygaśnięcie tego stosunku wyklucza możliwość domagania się przez spółdzielnię (jej syndyka) pełnego opłacenia udziałów przez byłego członka. Roszczenie spółdzielni wobec jej byłego członka może wynikać jedynie z określonych przez art. 19 § 2 w związku z art. 28 p.s. mechanizmów partycypowania byłego członka w stratach bilansowych spółdzielni.

Z art. 19 § 2 p.s. nie można wyprowadzić istnienia skonkretyzowanego roszczenia spółdzielni wobec jej członka w związku z wystąpieniem straty bilansowej. O istnieniu odpowiedzialności *in concreto* i jej zakresie przesądza dopiero uchwała podjęta przez walne zgromadzenie na podstawie art. 38 § 1 pkt 4 p.s. Z art. 38 § 1 pkt 4 p.s. wynika, że wyłączną kompetencję do określania zasad pokrycia straty spółdzielni ma walne zgromadzenie. To przedmiotowa uchwała walnego zgromadzenia stanowi *de iure* podstawę dla przekazania określonych

środków finansowych z funduszy spółdzielni na pokrycie straty (art. 90 § 1 p.s.), a także ustalenia stopnia partycypowania członków spółdzielni w stratach spółdzielni adekwatnie do wymagań określonych przez art. 19 § 2 p.s.

Wraz z podjęciem uchwały, o której mowa w art 38 § 1 pkt 4 p.s. dochodzi do ustalenia *in concerto* odpowiedzialności członków (byłych członków) za stratę poniesioną przez spółdzielnię (por. mutatis mutandis uchwałę Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2019 r. III CZP 49/19 OSNC 2020 nr 9 poz. 68). Jeżeli stwierdzony w stosownej uchwale stopień udziału członka w pokrywaniu straty spółdzielni przewyższa wartość wpłaconego udziału to spółdzielnia może domagać się spełnienia świadczenia pieniężnego obejmującego różnicę między tymi wartościami. Wobec członka spółdzielni stosowne roszczenie będzie stawało się wymagalne w momencie podjęcia uchwały przez walne zgromadzenie (chyba, że w uchwale wskazano inny termin wymagalności).

Nieco inaczej należy oceniać sytuację byłego członka spółdzielni. Jeżeli uchwała walnego zgromadzenia (art. 38 pkt 1 pkt 4 p.s.) została podjęta po ustaniu jego członkostwa to z oczywistych względów podmiot taki nie uczestniczy w akcie głosowania i tym samym nie posiada wiedzy o powstaniu skonkretyzowanego obowiązku uczestniczenia w stratach spółdzielni (art. 28 zw. z art. 19 § 2 i art. 38 § 1 pkt 4 p.s.). W związku z tym wymagalność wierzytelności spółdzielni wobec jej byłego członka będzie determinowana przez czynność wezwania. Takiej czynności – stosownie do brzmienia art. 135 p.s. może dokonać syndyk. Wezwanie byłego członka spółdzielni przez syndyka prowadzi do wymagalności stosownej wierzytelności (art. 135 w zw. z art. 28 i z art. 19 § 2 p.s.).

Przytoczone reguły z mocy art. 2 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (tekst jedn. Dz. U. z 2021 poz. 1844 ze zm. Dalej „ustawa o SKOK”) stosuje się również do członków lub byłych członków takich kas.

Ewolucja rozwiązań ustawowych dotyczących spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych silniej lokuje je w kategoriach podmiotów prowadzących zwykłą komercyjną działalność depozytowo - kredytową oraz dodatkowe usługi finansowe, a praktyka działania kas dowodzi, że następuje w nich

proces formalizacji więzi członkowskiej, systematycznego upodabniania się do banków i pozbywania cech charakterystycznych dla unii kredytowej. Ponadto członkami kas w zdecydowanej większości są jednocześnie konsumenci ich usług (art. 22¹ k.c.), którzy podlegają wzmożonej ochronie prawnej z punktu widzenia systemu prawa, co przemawia za zwiększeniem, a nie osłabieniem ich ochrony (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2019 r. III CZP 42/19 (OSNC 2020 nr 9 poz. 68) Konsumencki charakter relacji między spółdzielnią a jej członkami ma odzwierciedlenie w tezie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2017 r. III CZP 69/16 (OSNC 2017, nr 11, poz. 121), zgodnie z którą roszczenie spółdzielni mieszkaniowej o uzupełnienie przez jej członka wkładu budowlanego jest związane z prowadzeniem działalności gospodarczej i przedawnia się z upływem trzech lat (art. 118 k.c.) Za konsumenckim charakterem stosunków między spółdzielnią a jej członkiem przemawia kształt tej relacji. W jej ramach członek spółdzielni występuje jako podmiot nieprofesjonalny zmierzający do zaspokojenia zindywidualizowanej potrzeby konsumpcyjnej, a spółdzielnia jest podmiotem profesjonalnym, trudniącym się fachowo dokonywaniem czynności z zakresu budowy lokali i zarządu nieruchomościami. Spółdzielcy zrzeszeni w spółdzielniach mieszkaniowych są pasywnymi uczestnikami obrotu, których interes jest w sposób utrudniający jego ochronę rozproszony.

Nie ma podstaw do negowania statusu konsumenta członków kas oszczędnościowo-kredytowych w ich relacjach z tymi kasami, także w zakresie roszczeń związanych z pokrywaniem strat bilansowych kas. Oznacza to, że stosowne roszczenie kasy jest związane z prowadzeniem działalności gospodarczej i przedawnia się z upływem trzech lat (art. 118 k.c.). Przemawia za tym celowość zachowania spójności z dotychczasowym podejściem Sądu Najwyższego do kategorii roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 118 k.c., w którym to podejściu preferuje się szerokie ujęcie przedmiotowego związku. m.in. przez założenie, że działalność gospodarcza, o której mowa w art. 118 k.c., nie musi wykazywać cech działalności gospodarczej w rozumieniu prawa publicznego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 6 grudnia 2019 r. III CZP 117/91 (OSNC 1992 nr 5 poz. 65 oraz uchwałę Sądu Najwyższego z 25 czerwca 1991 r. III CZP 53/91, Biul. SN 1991, nr 6, s. 5 oraz

uchwałę Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2002 r. III CZP 21/02, OSNC 2002 r. nr 12, poz. 149. Związek, o którym mowa może mieć nawet charakter pośredni. Chodzi przede wszystkim o dostrzeżenie występowania relacji podmiot profesjonalny – podmiot nieprofesjonalny. To takie podejście prowadziło do uznania, że roszczenie spółdzielni mieszkaniowej o uzupełnienie przez jej członka wkładu budowlanego jest związane z prowadzeniem działalności gospodarczej i przedawnia się z upływem trzech lat (art. 118 k.c.). Zbliżone pod względem konstrukcyjnym są także roszczenia kas oszczędnościowo-kredytowych wobec ich członków o pokrycie straty bilansowej albo o uzupełnienie zadeklarowanego udziału. Kasa jest podmiotem profesjonalnym, którego przedmiot działalności ma wyraźne inklinacje gospodarcze. Członkowie kas (co do zasady) są podmiotami nieprofesjonalnymi, dla których nawiązanie stosunku członkostwa i wniesienie wkładu jest determinowane dążeniem do korzystania ze stosunków pochodnych wobec stosunku członkostwa (art. 3 ust. 1 i 1a ustawy o SKOK), i które (co nie budzi wątpliwości) są lokowane w sferze aktywności gospodarczej kas. Podmiot, który nie jest członkiem kasy nie może korzystać z usług świadczonych przez tą instytucję w obszarze aktywności gospodarczej (art. 3 ust. 1 i 1a ustawy o SKOK). Pomiędzy stosunkiem członkostwa a działalnością gospodarczą kasy zachodzi więc immanentny i nierozzerwalny związek funkcjonalny. Poza tym wpłaty dokonywane przez członków na udziały służą budowaniu substratu majątkowego kasy, który jest niezbędny do prowadzenia przez nią działalności gospodarczej.

Za prezentowanym podejściem przemawiają również względy słusznościowe. Trudno bowiem marginalizować znaczenie występujących różnic między pozycją członka kasy oszczędnościowo-kredytowej a pozycją samej kasy. Pozyskiwanie członków w sposób bezpośredni rzutuje na prowadzenie działalności gospodarczej przez kasę. Roszczenia kas wynikające ze stosunku członkostwa mają charakter masowy i (co do zasady) kierowane są do podmiotów nieprofesjonalnych (konsumentów), gdyż decyzja o członkostwie w kasie w głównej mierze determinowana jest przez dążenie do korzystania ze stosunków pochodnych wobec stosunku członkostwa (art. 3 ust. 1 i 1a ustawy o SKOK).

Trzeba ponadto uwzględnić potrzebę zapewnienia spójności z terminami przedawnienia przewidzianymi przez ustawodawcę dla stosunków pochodnych

wobec stosunku członkostwa (art. 3 ust. 1 i 1a ustawy o SKOK). Roszczenia kas z czynności opisanych w art. 3 ust. 1 i 1a ustawy o SKOK mają relatywnie krótkie terminy przedawnienia, gdyż dotyczą roszczeń podmiotu wynikających z prowadzonej działalności gospodarczej. Trudno zatem przyjmować, aby roszczenia kasy wobec tej samej kategorii podmiotów, ale wynikające ze stosunku podstawowego (stosunku członkostwa) były traktowane jako niezwiązane z działalnością gospodarczą i przedawniały się w terminie 6-letnim.

Pamiętać wreszcie należy, że z art. 29 § 1 p.s. wynika, iż roszczenia o wypłatę udziału przedawniają się w terminie 3 lat. Stąd też nie byłoby koherentne z ideą „pozycjonowania” roszczeń członka spółdzielni (kasy) o wypłatę udziału co do określenia długości terminu przedawnienia stanowisko, w którym roszczenia spółdzielni (kasy związane z pokrywaniem straty przedawniają się w terminie 6-letnim. W swej istocie przy takim podejściu dochodziłoby do nieuzasadnionego różnicowania sytuacji prawnej w zakresie realizacji roszczeń w relacji spółdzielnia (kasa) – członek spółdzielni (kasy). Spółdzielnia (kasa) znajdowałaby się w uprzywilejowanej sytuacji w zakresie realizacji swoich roszczeń wobec dłuższego terminu przedawnienia dla jej roszczenia.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.